

УДК 339.9

Решетило В.П.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова***Островський І.А.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова*

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

GLOBAL CHALLENGES OF STRUCTURAL MODERNIZATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY

АНОТАЦІЯ

Розглянуто особливості та суперечності сучасної економічної глобалізації. Підкреслено головні конкурентні переваги України. Проаналізовано основні дисбаланси структури економіки України. Розглянуто суперечності транснаціоналізації в сучасних умовах розвитку української економіки. Визначено принципові можливості для подальшої інтеграції України у світове господарство.

Ключові слова: економічна глобалізація, конкурентні переваги, структурна модернізація, транснаціоналізація, зовнішньоекономічна політика.

АННОТАЦИЯ

Рассмотрены особенности и противоречия современной экономической глобализации. Подчеркнуты главные конкурентные преимущества Украины. Проанализированы основные дисбалансы структуры экономики Украины. Рассмотрены противоречия транснационализации в современных условиях развития украинской экономики. Определены принципиальные возможности для дальнейшей интеграции Украины в мировое хозяйство.

Ключевые слова: экономическая глобализация, конкурентные преимущества, структурная модернизация, транснационализация, внешнеэкономическая политика.

ANNOTATION

Features and contradictions of modern economic globalization are considered. The main competitive advantages of Ukraine are underlined. The main imbalances in the structure of the Ukrainian economy are analyzed. The contradictions of transnationalization in modern conditions of Ukrainian economy development are considered. The principal opportunities for further integration of Ukraine into the world economy are determined.

Keywords: economic globalization, competitive advantages, structural modernization, transnationalization, foreign economic policy.

Постановка проблеми. Глобальні виклики «форматують» внутрішній простір України, зумовлюють її внутрішню і зовнішню політику, породжують проблеми та суперечності, які мають не лише ендогенне, а й екзогенне походження. Глобалізація означає перехід системи національного господарства в інтегроване світове господарство. Вона призводить не просто до встановлення і розвитку відносин між економічними, соціальними та іншими суб'єктами різних країн, а й до різкого збільшення значущості цих відносин. Водночас

вплив глобалізаційних процесів зумовлює необхідність нових теоретичних підходів для обґрунтування структурних зрушень в українській економіці. Економічна політика в сучасній Україні також формується під впливом структури народного господарства, що склалася. Українська економіка характеризується достатньо високим ступенем неоднорідності. Розриви в рівні конкурентоспроможності, рентабельності, оплати праці визначаються перехідним характером поточної моделі економічного розвитку. Серед найбільш важливих деформацій сучасної української економіки, можна виділити такі:

1) *фрагментація технологічного простору* пов'язана з розривами в структурі ключових виробничих комплексів, зокрема у проведенні інвестиційної продукції, озброєнь, високотехнологічної продукції. Надмірна технологічна неоднорідність приводить до дисбалансів в ефективності, які, у свою чергу, приводять до обмежень у доступі до ресурсів і створюють бар'єри виходу на ринок для тих виробництв, які не мають досить високі характеристики рентабельності. У результаті все більша частка попиту задовольняється за рахунок імпорту;

2) *надлишкова соціальна диференціація* є одним із яскравих проявів загальних структурних диспропорцій в економіці. Проблема полягає не в самій диференціації за рівнем заробітних плат, а в низькому базовому рівні заробітної плати. «Вимивання» найбільш кваліфікованих співробітників із видів діяльності з відстаючим рівнем оплати праці є суттєвим обмеженням. Воно ж заважає збільшенню залучення в трудову діяльність тієї частини працездатного населення, яка зайнята в тіньовому бізнесі. Кількісні оцінки зростання продуктивності праці, доходів і цін можливі тільки на основі використання відповідного інструментарію, структурний компонент якого дозволяє оцінювати різні ефекти на рівні окремих секторів і економіки в цілому.

3) збільшення доходів населення дозволяє вирішувати завдання із подолання *неадекватної* просторової диференціації економіки. Ліквідація міжрегіональних відмінностей вимагає аналізу міжрегіональних зв'язків, вибудовування стратегії розвитку окремих регіонів. Це завдання не може бути вирішеним без використання інструментарію, що дозволяє зв'язати параметри розвитку окремих регіонів і всієї країни в цілому;

4) не менш значимим обмеженням розвитку структурного характеру є той факт, що держава розпорошує ресурси на розв'язок низки побічних завдань, прямо не пов'язаних із її функціями.

Таким чином, структурний акцент глобалізаційних процесів має бути предметом теоретичних дискусій та досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Причини, особливості та суперечливі наслідки економічної глобалізації на розвиток економіки нашої держави розглянуті в працях В. Гейця, А. Гриценка, Б. Данилишина, Д. Лук'яненка, А. Поручника, В. Колесова, С. Радзівської, Я. Столярчук, А. Філіпенка [1–7] та багатьох інших вітчизняних науковців.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Потребує окремого дослідження специфіка структурної модернізації української економіки на підставі загальносвітових змін. Аналіз старих і виявлення нових суперечностей набуває подальшого сенсу. Вивчення протилежних поглядів і узагальнення підходів дозволяють зробити деякі важливі висновки.

Мета статті полягає в розкритті суперечливості процесів глобального економічного розвитку та виявленні основних загроз та напрямів їх впливу на розвиток національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалії глобалізації, із якими зіштовхується будь-яка національна економіка, змушують кожну з них шукати своє «природне» місце в системі міжнародних відносин. Україні особливо важко використати переваги економічної глобалізації та стати об'єктом залучення (приваблення) іноземних інвестицій, маючи 90 млрд. дол. валового внутрішнього продукту (далі – ВВП), державний борг у 76,3 млрд. дол. (на 01.01.2018 р.) [8], лише 8–10% конкурентоспроможної продукції в експорті, 70–80% зношеності основних фондів, місце в другій сотні за рівнем економічної свободи [9, с.60].

Ретроспективний погляд на зроблене і не зроблене за роки незалежності України дає достатньо підстав стверджувати, що економіка країни знаходиться на початковому етапі створення власної моделі «ривка навздогін».

Для цього слід урахувати не тільки досягнення традиційних лідерів світової економіки, а й корисний досвід перетворень у нових індустріальних країнах. Досить повчальним є те, що їх реформатори починали з відкритого визна-

ння відсталості й рішучої відмови від попередніх моделей, що виявилися нездатними забезпечити розвиток у нових умовах. Претензіям на статус «великої держави» й амбіціям окремих верств населення протиставлялася гостра критика всього того, із чим потрібно було розпрощатися.

Україна не увійшла в глобальний процес не тому, що не хотіла, а тому, що не готова за рівнем міжнародної конкурентоспроможності, за рівнем ефективності державного менеджменту. На протигагу попереднім етапам розвитку, що характеризувалися порівняно високим ступенем незалежності національних економік і великою свободою рішень, у новій глобалізованій міжнародній економіці залишається дедалі менше можливостей для національних автономій. Це веде тих, хто керує національними економіками, до втрати ними контролю в керівництві господарським розвитком держави. Глобалізація економіки призводить до практичної неспроможності регулювати ринок та систему виробництва в державі на національному рівні. Простежується переміщення повноважень із державного на міждержавний рівень. Глобалізація підриває роль держави у фінансах: має місце послаблення впливу держави на структурну політику, джерела поповнення бюджету та вивіз капіталу, відбувається фактична відмова країн від суверенітету в галузі фінансів, втрата контролю за утворенням державного боргу та дерегулюванням сфери фінансової діяльності. Як же для України негативи глобалізму, його загрози?

По-перше, це збільшення розриву в рівнях економічного і соціального розвитку між Україною та країнами «золотого мільярда». Частка України у світовій економіці з 1992 по 2016 р. зменшилася утричі – до 0,3% з 1% світового ВВП (для порівняння: частка США становить майже 24%) [10].

По-друге, це зростання бідності, безробіття, зменшення чисельності населення, а також техногенне перевантаження і деградація довкілля. Україна займає останнє місце в Європі за рівнем доходів населення, якістю та тривалістю життя.

По-третє, економічне і політичне послаблення України, зменшення обсягів внутрішнього національного ринку та національної економіки, що призводить до практичного усунення України з світового конкурентного середовища.

По-четверте, зростання рівня тіньової економіки, загальна криміналізація економічної діяльності, зростання корупції до рівня глобально-світової, втеча капіталу в офшорні зони, вихід ситуації з-під контролю України як нації-держави.

По-п'яте, конфлікт між вимогами глобалізації та соціально-культурними й економічними традиціями нашої держави (наприклад, глобальна еліта вимагає від України вільного про-

дажу землі іноземцям, що протиприродно для більшості українців).

Транснаціональна фінансово-економічна мегаструктура глобального ринку вносить суттєві корективи у функціонування інституціональної інфраструктури у кожному національно-державному утворенні у напрямі їх уніфікації і взаємного узгодження. Ці вимоги поширюються на законодавчу базу, принципи організації технологічних процесів і сертифікацію продукції промислово-виробничого й аграрного секторів економіки, а також на фінансово-кредитну, фондову та торговельну системи.

Взаємозалежність, взаємопов'язаність, взаємозумовленість міжнародних економічних зв'язків набувають стійкого характеру. У результаті принципово змінилося співвідношення ендегенних і екзогенних факторів розвитку окремо взятих країн, зокрема України.

На сучасному етапі розвитку України підняття питання про наслідки процесів економічної глобалізації для окремих країн і груп країн світового співтовариства є виправданою. З одного боку, теорія міжнародної економіки однозначно свідчить про те, що відкриття ринків для іноземної конкуренції, інтенсифікація міжнародної торгівлі, міждержавного переміщення фінансових ресурсів та інвестицій створюють можливості для більш ефективного використання світових виробничих факторів, збільшення світового виробництва. Отже, глобалізація пов'язана з потенційним вииграшем країн, що беруть участь у цьому процесі. Водночас інтенсифікація конкуренції на глобальних товарних і фінансових ринках, особливо в умовах поєднання глобалізації з масштабною лібералізацією господарського життя, що стало основним змістом неоліберальної моделі глобалізації, означає неминучі ризики як для окремих компаній, що поступаються в конкурентній боротьбі більш сильним, так і для окремих країн. Причому для розвинених країн потенційні вигоди глобалізації досить вагомі (саме тут розташовані штаб-квартири найсильніших компаній-гравців на світових ринках, а також головний науково-технічний і технологічний потенціал планети, основні фінансові ресурси), а ризики у вигляді скорочення окремих виробництв, перерозподілу доходів і можливого зростання соціальної нерівності можуть бути частково компенсовані соціальною політикою держави.

Для країн, що розвиваються, і країн із перехідною економікою, зокрема для України, ситуація виглядає по-іншому. Вигоди глобалізації внаслідок більш слабких конкурентних позицій цих країн на світових ринках не завжди очевидні, тоді як потенціал нейтралізації ризиків унаслідок недостатнього рівня розвитку істотно більш обмежений, ніж у розвинених державах. ТНК розвинутих країн, які розгортали економічну активність у периферійних економіках, найчастіше нехтують національними інтере-

сами країн-реципієнтів. Транснаціональні корпорації використовують як внутрішні ресурси цих країн, так і міжнародні (інформацію, менеджмент, кредитні кошти, транспорт та ін.) фактори виробництва. ТНК створюють потужну конкуренцію місцевим компаніям і тіснять їх на внутрішньому ринку. Часто в приймаючих країнах вони домагаються преференційного (порівняно з національними підприємствами) режиму господарської діяльності у вигляді зниження податків, плати за використання місцевої інфраструктури та інших пільг. У гонитві за прибутком вони можуть деформувати внутрішні виробничі зв'язки і структуру національного господарства, провокувати соціально-економічні конфлікти і загострювати політичну ситуацію в країні.

Найбільше від глобалізації втрачають середні та малі національні підприємства, що знаходяться в одному ринковому сегменті з великими закордонними щодо даної країні ТНК. Їм важко витримати конкуренцію з гігантами і у них, як правило, немає лобістських можливостей для отримання більш пільгового податкового режиму.

Зважаючи на такі світові тенденції, для України немає іншого шляху, крім орієнтації реформ на побудову моделі нової економіки в її сучасному загальнонауковому розумінні. Але завдання має бути ще ширшим: українська модель повинна відображати національні особливості в етнічному, історичному, ресурсному і геополітичному сенсі. Саме на такій методологічній базі можна визначити шляхи, здатні реально забезпечити входження України в коло країн-лідерів, про що небезпідставно мріють і політики, і пересічні громадяни.

Будь-яка економічна модель розвитку України в умовах глобалізації також повинна містити рішення щодо її інтеграції в міжнародні ринки і світові цивілізаційні процеси. Під час розроблення та реалізації економічної політики повинні враховуватися нові тенденції розвитку міжнародних інвестиційних потоків. Натепер ці тенденції виражаються у формуванні складних фінансових вузлів, які пов'язані з появою сильних регіональних центрів і країн-лідерів. Ідеться про формування нової фінансової архітектури світу, яка, по суті, вперше стає по-справжньому глобальною і багатополлярною. Уже сьогодні можна з високою ймовірністю прогнозувати те, що в цих умовах у певних центрах буде створюватися надлишок коштів, який буде використовуватися на захист від економічних і фінансових потрясінь і валютних криз. Однак цей надлишок матиме вигляд не інвестицій у країни з дефіцитом фінансових ресурсів, а буде використовуватися для забезпечення лідерства в нових центрах. Канали руху капіталу будуть розширюватися в напрямках формування конкурентоспроможних наукового та людських ресурсів; стимулювання населення до оволодіння маркетинговими навичками

і до творчості; розосередження виробництва енергії, інформаційних технологій майбутніх поколінь (за зразком суцільної комп'ютеризації та «Інтернет-речей»); розроблення джерел чистої води і, як наслідок, присвоєння ресурсів за кордоном (особливо сировинних і земельних); пошуку залежних партнерів у стратегічних регіонах.

Аналізуючи проблеми розвитку української економіки та їх причини, необхідно зазначити, що вони зумовлені відсутністю узгодженого синхронного підходу до модернізації діяльності суміжних і взаємопов'язаних секторів (виробничого і фінансового), а також відставанням ефективних реформ у нормативно-правовій системі, завданням якої є створення оптимального інституціонального режиму для розвитку економіки. В умовах глобалізації вибір напряму ефективного розвитку зовнішньоекономічних зв'язків обмежений двома альтернативами: будувати зовнішньоекономічні зв'язки на основі поетапного вбудовування національного відтворювального комплексу в інтернаціональні відтворювальні системи іноземних держав, а потім поетапно просуватися до кожної з них; самостійно створювати інтернаціоналізовані відтворювальні системи, розширяючи економічні границі держави й одержуючи можливість самостійного формування стратегії розвитку.

Виходячи з визначених глобалізацією факторів, про які йшлося вище, міжнародна інтеграція України повинна бути заснована на переході від постачальницько-збутової до інвестиційно-виробничої моделі організації зовнішньоекономічних зв'язків. Для успішної реалізації завдань зовнішньоекономічної інтеграції в Україні необхідне поступове впровадження національної інтеграційної програми, спрямованої на консолідацію порівняльних переваг нації і вихід національних відтворювальних циклів на міжнародний рівень. До порівняльних переваг нашої країни належать такі:

- вигідне геополітичне розташування України на карті транснаціональних транспортно-комунікаційних коридорів, на території якої перетинаються два головних напрямки: «Північ – Південь» та «Європа – Азіатсько-Тихоокеанський регіон» через Кавказ і Центральну Азію;

- досить прийнятна для початкового етапу входження у світовий економічний простір транспортно-комунікаційна інфраструктура;

- наявність висококваліфікованих робітників, інженерно-технічних і наукових працівників, спроможних забезпечити наукомісткі технології виробничо-технічних секторів сучасної економіки;

- сприятливі кліматичні та природні умови. На території України зосереджено 20 тисяч родючих і 117 видів корисних копалин. Родючі землі (30% світових чорноземів) дають можливість успішно розвивати сільське господарство та харчову промисловість.

Важливим аспектом розвитку української економіки є посилення її участі в процесах прогресуючої транснаціоналізації глобальної економіки, де вона виступає країною, що приймає транснаціональні корпорації, певною мірою випробовує на собі переваги і недоліки їхньої діяльності. При цьому слід зважати на те, що сьогодні ТНК є одним з основних українських інвесторів, а прямі іноземні інвестиції ТНК – основною формою зарубіжної експансії. Структура й динаміка іноземних інвестицій в українську економіку свідчить про орієнтацію більшості іноземних інвесторів на отримання швидкого прибутку. В Україні найбільшими ТНК, які вклали значні фінансові ресурси, є американські Pepsi-Cola, Coca-Cola, тютюнова компанія Philip Morris та інші. Найбільш привабливими секторами вітчизняної економіки для ТНК є харчова промисловість (швейцарська компанія Nestle, бельгійська ABInBev, англо-голландська Unilever та ін.); підприємства торгівлі (американська компанія McDonalds Corporation, німецька METRO Cash&Carry та ін.); фінансовий сектор (австрійський Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдінг АГ, французький BNP Paribas та ін.); фармацевтика (німецькі компанії BASFSE, Bayer AG та ін.). Саме в цих галузях обіг капіталу є швидким, а ризики мінімальними.

Окрім функціонуючих ТНК, в Україні чимало компаній (здебільшого західних), які просто проводять моніторинг ринку на майбутнє з метою зайняти на ньому певну нішу в перспективі. Ці компанії в основному займаються імпортом/експортом сільгосппродукції та засобів захисту рослин.

До об'єктивних проблем, що перешкоджають розширенню діяльності ТНК в Україні, належать такі: нерозвиненість ринкової інфраструктури; нестабільність фінансово-кредитної системи та курсу національної валюти; криза високотехнологічних галузей економіки та інноваційного складника господарювання; нестабільність законодавства, зокрема податкового регулювання; воєнні дії.

Дослідники діяльності ТНК в Україні відзначають як позитивні, так і негативні її наслідки. До позитивного впливу ТНК на українську економіку належать такі: вливання капіталовкладень в економіку України; створення додаткових робочих місць та підвищення кваліфікації робітників; збільшення податкових надходжень до бюджету країни (серед 20 найбільших платників податків – 11 транснаціональних корпорацій); поживлення внутрішньої торгівлі всередині країни, насичення ринку якісними товарами та послугами; впровадження інновацій, ноу-хау та найновіших розроблень, модернізація підприємств; поширення міжнародних стандартів здійснення виробництва та ведення бізнесу тощо.

Слід звернути увагу на те, що сьогодні діяльність ТНК на території України пов'язана з дея-

кими негативними чинниками. Одним із таких чинників є неспроможність вітчизняних виробників витримати конкуренцію з великими ТНК. В умовах недостатньо розвинутої технології та нестабільного фінансового стану частина вітчизняних підприємств, стикнувшись із провідними компаніями світу, активи яких складають сотні мільярдів доларів США, не витримують конкуренції. До головних викликів фінансового глобалізму українській економіці належить високий рівень її доларизації, надмірне накопичення зовнішніх активів і зобов'язань країни, збільшення масштабів тіньового відтоку національного капіталу за кордон, експансію глобального спекулятивного капіталу. Так, гіпертрофована доларизація національної економіки сьогодні загрожує не тільки девальвацією гривні, але і деформацією дії трансмісійного монетарного механізму, підвищенням уразливості національної економіки перед зовнішніми фінансовими дисбалансами і ризиками боргової кризи.

Серйозним викликом фінансового глобалізму українській економіці протягом останнього десятиліття є випереджаюче зростання масштабів тіньового відтоку національного капіталу за кордон. Такий стан речей суперечить загальноприйнятим міжнародним нормам і не дозволяє знизити рівень тінзації української економіки. Особливо такі загрози загострилися останніми роками, які характеризуються якісно новими проявами макрофінансової нестабільності в державі, а саме: глибокою рецесією фондового ринку, падінням курсу національної валюти, ажіотажним відтоком депозитів із банків, загостренням проблем із банківською ліквідністю, зростанням вартості й ускладненням умов отримання зовнішніх запозичень, нарощуванням масштабів відтоку капіталу з країни та ін. Поряд з екзогенними й глобалізаційними факторами, що слугували причиною такої ситуації, чималу роль у наростанні фінансової дестабілізації в Україні зіграли і накопичені за останні роки внутрішні протиріччя національної економічної системи країни.

Таким чином, на процеси включення України до сучасної системи глобальної економіки впливають конкретні внутрішньо- й зовнішньо-економічні фактори, що формуються в системі передумов, особливостей і шляхів інтеграції. Серед внутрішньоекономічних факторів вагоме значення має такий довгостроковий фактор, як структурна перебудова національної економіки, зорієнтована на сучасні техніко-технологічні, економічні, екологічні й соціальні стандарти. Деформована структура національної економіки не відповідає критеріям суверенного розвитку України як із точки зору оптимальних пропорцій самозабезпечення та зовнішньоекономічної спеціалізації, так і з науково-технологічних, соціальних і особливо екологічних позицій.

Висновки. Функціонування України у відкритому глобальному середовищі породжує

систему загроз (як технологічних, так і фінансових). Не маючи жодних важелів впливу на сферу міжнародних фінансів та діяльність ТНК, країна може лише пристосовуватися до коливань світової фінансової кон'юнктури, зумовлених діями світових фінансових центрів. Тобто існує абсолютно реальна загроза деформації відтворювального процесу в межах національної економіки України, обмеження можливості підтримувати рівноважний стан економіки засобами грошово-кредитної та валютно-курсової політики, а також втрати економічного суверенітету через боргову залежність і фінансове підпорядкування іншим країнам світу. Але існує низка можливостей для інтеграції України у світове господарство й розвиток її зовнішньоекономічних відносин:

1) розроблення механізму зовнішньоекономічних зв'язків на загальнодержавному рівні, на рівні підприємств і на глобальному та регіональному рівнях шляхом участі в спеціалізованих й багатоцільових економічних міжнародних організаціях;

2) енергетичне самозабезпечення, досягти якого Україна може, якщо візьме курс на модернізацію і спорудження нових екологічно чистих вугільних і газотурбінних електростанцій, на розвиток власного енергетичного машинобудування, ефективне використання енергоресурсів, застосування енергозберігаючих технологій, скориставшись вітчизняними і світовими науковими й виробничими досягненнями;

3) більш ефективне використання наявного економічного потенціалу. Україна має як природні, людські, так і техніко-економічні ресурси, вона є носієм величезного економічного потенціалу. Розвиваючи потужність продуктивних чинників, Україна може бути гідним партнером у світових економічних зв'язках;

4) одними з найважливіших критеріїв реалізації економічних інтересів нашої країни є забезпечення більш високої економічної ефективності галузей її національної економіки, мінімізація витрат суспільної праці. Україну очікує оптимістичне майбутнє тільки за умов невідкладного формування відповідного привабливого інвестиційного клімату, встановлення спільних «правил гри» для всіх суб'єктів господарської діяльності й безумовного забезпечення стабільного законодавства, що регулює ринкові відносини.

Успіх інтеграції України у світове господарство залежить також від чіткої, зваженої зовнішньоекономічної політики, що включає весь комплекс проблем, пов'язаних із зовнішньою торгівлею, інвестиційним і науково-технічним співробітництвом, забезпеченням економічної безпеки. Головна мета державної зовнішньоекономічної політики полягає у створенні умов для формування та реалізації довгострокових конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників. У разі реалізації цих завдань друге десятиліття XXI ст. має стати для Укра-

їни періодом прискореного зростання. А реалізація політики трьох «І» (інновації, інвестиції та інтеграція) створить об'єктивні передумови структурної модернізації та динамічного розвитку країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Геєць В. Трансформаційні перетворення в Україні: переосмислюючи пройдене й думаючи про майбутнє. Економіка України. 2008. № 5. С. 7–16.
2. Гриценко А. «Українське економічне диво», або Куди ведуть реформи? Дзеркало тижня Україна. 2016. № 22. URL: http://gazeta.dt.ua/macrolevel/ukrayinske-ekonomichne-divo-abo-kudi-vedut-reformi-_.html (дата звернення 17.05.2018 р.).
3. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование : монография: под. науч. ред. Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. Киев. КНЭУ, 2013. 466 с.
4. Данилишин Б. Украина – «план Моргентау» или «план Маршалла. Левый берег. 2016. 22 березня. URL: http://blogs.lb.ua/bogdan_danylysyn/329560_ukraina-plan_morgentau_plan.html?utm_source=local&utm_medium=cpm&utm_campaign=lenta (дата звернення 15.05.2018 р.).
5. Столярчук Я. Глобальні асиметрії економічного розвитку: монографія. Київ: КНЕУ, 2009. 302 с.
6. Радзієвська С. Глобальні економічні процеси та Україна. Міжнародна економічна політика. 2014. № 1 (20). С. 80–104.
7. Філіпенко А. Глобальні реформи економічного розвитку: історія та сучасність. Київ, 2007. 670 с.
8. Прямые иностранные инвестиции (Украина) / Минфин. URL: [https://index.minfin.com.ua/index/fdi/\(lfnf_pdhthytyz](https://index.minfin.com.ua/index/fdi/(lfnf_pdhthytyz) 15.05.2018 р.).
9. Шабаліна Л., Корнейченко М. Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України. Схід. 2012. № 3 (117). С. 59–64.
10. Частка України у світовій економіці за роки незалежності скоротилася втричі. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/418191/chastka-ukrayiny-u-svitovij-ekonomitsi-za-roky-nezalezhnosti-skorotylyasya-vtrychi> (дата звернення 16.05.2018 р.).